

Dvergmus *Micromys minutus*, en ny art i Norge, kan den trives i Østfold?

EVA SPARRE-STOKKE KRAFT, IDA KIRKERØD & JAN INGAR I.BÅTVIK

Kraft, E. S-S. , Kirkerød, I. & Båtvik, J.I.I. 2005. Dvergmus *Micromys minutus*, en ny art i Norge, kan den trives i Østfold? *Natur i Østfold* 23(1-2): 29-33.

Den 27.10.2001 ble det oppdaget dvergmus som en ny pattedyrart i Norge. Den ble påvist i Eidskog kommune hvor det ble fanget 7 mus og gjort funn av 20 musebol. Dvergmus er ikke påvist i Østfold ennå på tross av aktivt ettersøk, men det finnes et godt potensiale omkring Bøensætre i Aremark og langs Store Le på norsk side. Disse arealene ligger også nær den kjente svenske utbredelsen.

Eva Sparre-Stokke Kraft, Hornesvn. 174, 1747 Skjeberg, e-post: eva.kraft@hiof.no

Ida Kirkerød, Svenskegt. 16 A, 1776 Halden, e-post: ida_kirkerod@hotmail.com

Jan Ingar I. Båtvik, Mossevn. 45, 1640 Råde, e-post: ingar.batvik@hiof.no / ingar@tomb.no

Innledning

Det hører med til sjeldenhetene at nye arter av virveldyr oppdages i Norge. Og særlig sjeldent er det at det var et pattedyr som har funnet veien til Norge nå ganske nylig, nemlig dvergmus *Micromys minutus*. Den kan ha vært i Norge en god stund uten å ha blitt oppdaget. Oppdagelsen skjedde derimot ganske nylig. Sikker oppdagelse ble gjort 27.10.2001. Representanter fra Norsk Zoologisk Forenings Prosjekt Pattedyratlas gjorde funnene i Eidskog kommune i Hedmark.

Feltarbeidet i dette område ble satt i gang etter at det ble gjort funn av dvergmus tett opp mot riksgrensen på svensk side. Nøye kartstudier og leting etter egnete lokaliteter, gjorde at de fant fire bol etter dvergmus i et lite område. En uke senere ble det satt ut levende fangstfeller og syv dvergmus ble fanget! Den minste av dem, et ungdyr, veide bare 2,5 gram! I tillegg ble det funnet 20 bol. Det ser ut til at dvergmus er en vanlig art i et begrenset område av Eidskog kommune (van der Kooij m.fl. 2001). I Østfold er dvergmus ikke påvist ennå, men potensielle områder finnes.

Kjennetegn

Dvergmus er en ekte mus og tilhører dermed musefamilien (*Muridae*). Den er Europas minste

Fig. 1. Ung dvergmus Micromys minutus som klatrer i urtevegetasjon. Halen brukes som støtte. Foto: Jeroen van der Kooij

gnager. Som voksen er den bare 5-8 cm og halen er tilsvarende lang, vekten varierer fra 6-8 gram. Den er altså litt mindre enn en vanlig spissmus

Sorex araneus. Voksne dyr har en varm gulbrun farge på ryggen, mens unge dyr er mer gråbrune. Dvergmus har en relativt butt snute, hvit buk og pelskledte ører.

Global utbredelse

Dvergmusa har en vid utbredelse i Europa og Asia, fra England og Frankrike i vest til Japan i øst (Harris & Trout 1991, Spitzenberger 1999). I Sentral-Europa finnes arten sørover til Nord-Spania og Nord-Italia, og den finnes også en del steder i Sørøst-Europa. Den er vanlig i England, men ikke påvist i Irland eller i Skottland. I Danmark finnes arten over det meste av landet, mens i Finland finnes den fra litt nord for Bottenviken til helt sør i landet (Kaikusalo 1993, Mitchell-Jones m.fl. 1999).

Dvergmus er også en relativt ny art i Sverige, hvor den først ble oppdaget i 1985 (van der Kooij m.fl. 2001). Og den er nå påvist i et begrenset område i Dalsland og Värmland, ikke så langt fra grensen mot Hedmark og Østfold. De nordligste funnene i Sverige er gjort ved Arvika ca fire mil fra riksgrensen.

Det er usikkert hvordan dvergmus har kommet seg inn i Sverige, hvor de første dyrene etablerte seg, og hvor lenge de har vært i landet. En teori er at den har kommet inn med høylæss eller annen transport av plantemateriale, trolig fra Finland på 1940-tallet (van der Kooij m.fl. 2001). Eksempler på det er kjent fra flere øyer utenfor kysten av Nederland og lokalt i England. Dvergmusa kan også ha kommet inn fra Danmark der arten har mest lik DNA-materialet til dvergmusene i Sverige. De planlagte DNA-analysene fremover, som også vil inkludere Storbritannia og Norge, vil gi oss sikrere svar på hvor disse dyrene kommer fra. Det er i hvert fall meget sannsynlig at dvergmusene som er påvist i Norge stammer fra Sverige.

Leting etter dvergmus i Østfold

Samme type feltarbeid som i Hedmark har også blitt utført på Bøensætre i Aremark i Østfold og langs Store Le på norsk side. Riktignok uten at

Fig. 2. Dvergmusbol i kantvegetasjon. Foto: Jeroen van der Kooij

sportegn ga grunn for mistanke om at dvergmus kunne finnes her, men arealene ligger ikke så langt unna svenske forekomster, og områdene kunne passe til dvergmusas økologiske krav. Det var derfor verdt et forsøk. Dessverre ble det ikke funnet tegn på at dvergmus har tilhold her i dag. På grunn av begrensede midler og uten støtte fra de aktuelle kommunene med potensiale for dvergmus, vil det neppe bli gjort mer feltarbeid i nær framtid.

Disse arealene har store våtmarksområder, mye dyrket mark, gress- og urtevegetasjon langs elver og vann, nettopp slik natur som dvergmus trives godt i med tanke på dens plassering av bol og næringstilgang. Dette området er derfor høyst aktuelt for etablering av dvergmus.

Dvergmusa vil kunne finne seg tilrette i

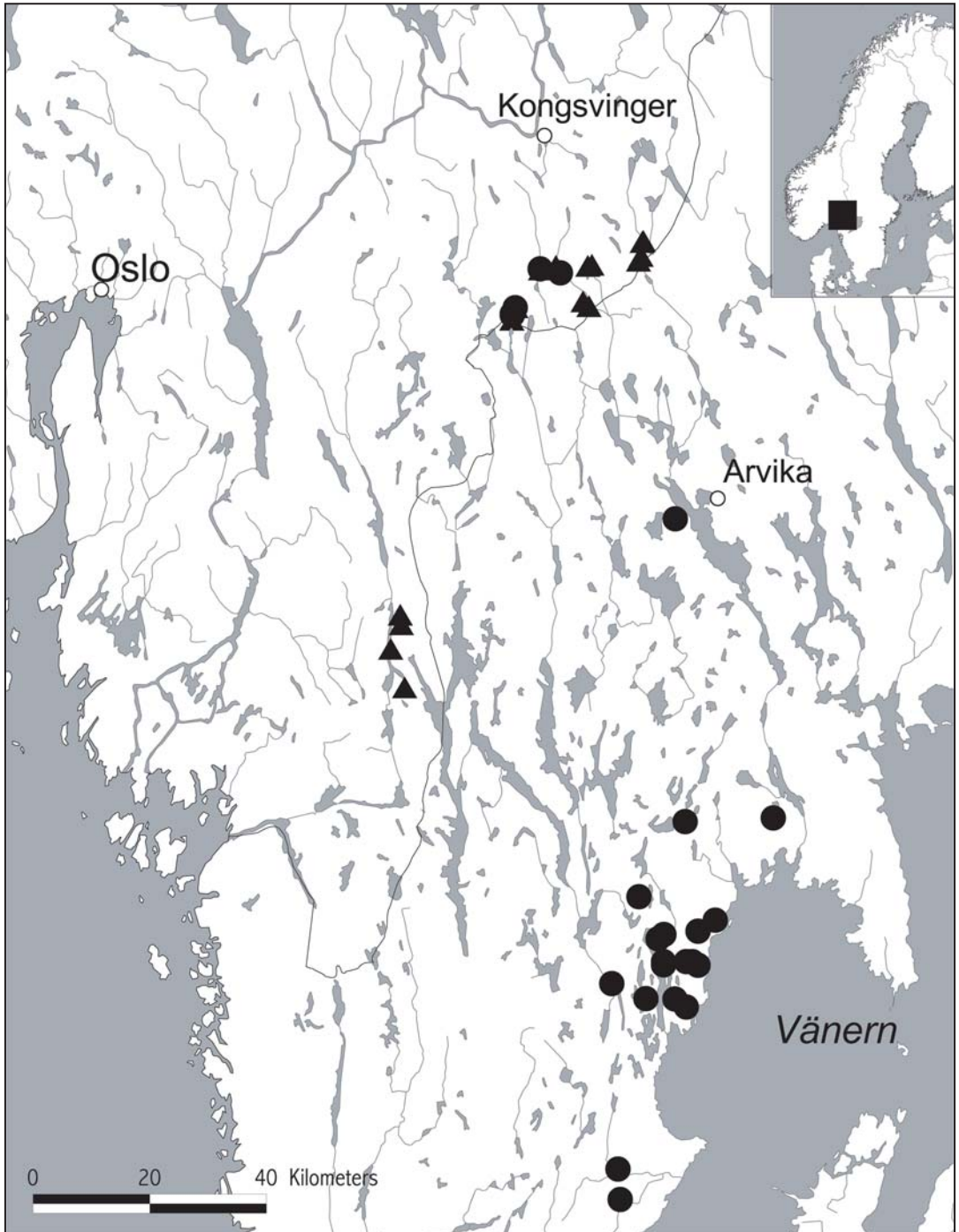

Fig. 3. Kjent utbredelse av dvergmus i Sverige og Norge. Den nordligste lokaliteten er den i Eidskog kommune. Fylte ringer er påviste forekomster av dvergmus, fylte trekanter potensielle habitater undersøkt uten funn av dvergmus (etter van der Kooij m.fl. 2001).

områder med vassdrag og vanntilførsel inn fra Sverige, langs riksgrensen ved Hedmark, Akershus og Østfold.

Den vil også kunne komme seg inn i landet med høyløss, på tog osv. Områder omkring Store Le på norsk side samt ved Bøensætre synes derfor som svært aktuelle for innvandring av dvergmus.

Hvordan finne dvergmus

Som nevnt ovenfor er dvergmusa lita, og den er nesten umulig å få øye på. Derfor er det viktig å ha god kjennskap til arten i håp om å påvise spor. Dvergmusa trives aller best i områder med høy gress- og urtevegetasjon og helst i nærheten av vann. Lenger sør i Europa kan den også finne seg godt til rette i kornåkre om sommeren.

Den bygger kuleformete bol av gress på 6-10 cm, vevd inn i vegetasjonen opp til 1 m over bakken. Bolene er greie å se for et oppmerksomt menneske, men de gir god kamuflasje mot rovdyr

og for eksempel flom fordi arten ikke kutter gresset når den vever bolet. Bolet er grønt og friskt så lenge vekstsesongen varer.

Dvergmusa lever stort sett oppe i vegetasjonen om sommeren hvor den spiser insekter og frø. Den klatrer meget godt og anvender halen som sitt ”femte bein”.

Finner man gulpeboller, fra spesielt ugler, kan funn av beinrester i disse være en god indikator på om det finnes dvergmus i området. Spurveugla er veldig glad i små mus og kan samle opp til 100 mus i sine depoter. Finnes det spurveugler i et aktuelt område for dvergmus, kan det være interessant å henge opp fuglekasser tilpasset størrelsen for en stær. I disse trives spurvugla godt og den kan samle mye mus i slike kasser som vi kan undersøke.

Om man skulle være så heldig å oppdage dvergmus eller ha gode indikasjoner på at arten kan finnes i et område, er det viktig at både

Fig. 4. Funnstedet til dvergmus i Eidskog, Hedmark: høyt gress langs vassdrag er foretrukket. Foto: Jeroen van der Kooij.

Norsk Zoologisk Forening kontaktes da de driver kartlegging av pattedyras utbredelse i landet samt Fylkesmannens miljøvernnavdeling.

Takksigelser

Vi ønsker særlig å takke biolog Jeroen van der Kooij for bruk av bilder og kart og for flere nyttige samtaler. Han har også gitt verdifulle kommentarer til artikkelen.

Litteratur

Harris, S. & Trout, R.C. 1991. Harvest mouse *Micromys minutus* s. 233-239 i: Corbet, G.B. & Harris, S. (red.) *The handbook of British mammals*. Blackwell Scientific Publ., Oxford. 588 s.

Kaikusalo, A. 1993. Pikkunisäkäsätlas 1993. *Nisäkäsposti* 33. 39 s.

Kooij, J. van der, Isaksen, K. & Olsen, K.M. 2001. Dvergmus *Micromys minutus* påvist som ny pattedyrart for Norge. *Fauna* 54 (4): 110-120.

Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W., Krystufek, B., Reijnders, P.J.H., Spitzberger, F., Stubbe, M., Thissen, J.B.M., Vohralik, V. & Zima, J. (red.) 1999. *Atlas of European Mammals*. Academic Press, London. 496 s.

Spitzenberger, F. 1999. *Micromys minutus* (Pallas 1771). s 264 i: Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W., Krystufek, B., Reijnders, P.J.H., Spitzberger, F., Stubbe, M., Thissen, J.B.M., Vohralik, V. & Zima, J. (red.) 1999. *Atlas of European Mammals*. Academic Press, London. 496 s.

Fig. 5. Voksen dvergmus *Micromys minutus* (til venstre) og en ung liten skogmus *Apodemus sylvaticus*. Skogmusa har lengre bakben, lengre hale, større ører og øyne og ryggfargen er mørkere enn hos dvergmus. Foto: Jeroen van der Kooij.